

Als je veerkrachtig bent, accepteer je dat tegenslagen bij het leven horen en ga je onverdroten door, zelfs als het er somber uitziet. Kracht gekoppeld aan kwetsbaarheid. En aan actie. En dat geldt ook voor buurten.

Hoe collectieve veerkracht in buurten eruit kan zien, kun je op dit moment over de hele wereld meemaken. #samensterk, #lief zijn voor elkaar zijn geen oproepen van de overheid of holle leuzes, maar het uithangbord van een gedeelde collectieve moraal en verlangen waar we allemaal houvast aan hebben. Premier Rutte bedankte de afgelopen weken

- iedereen die zich aan de regels heeft gehouden: thuisblijven en 1,5 afstand houden
- iedereen die in een vitaal beroep werkt
- iedereen die als vrijwilliger actief is.

Wie hij niet bedankte waren alle Nederlanders die in hun eigen buurt erop letten dat de gordijnen van de buurvrouw 's ochtends open gaan. Die voor haar medicijnen meenemen. Die elke dag verschillende buren bellen om te horen hoe het gaat. Die de hond uitlaten van de buur die niet naar buiten durft en aan de deur een praatje maakt. Die buurtboeken maken. Die buurtbingo's bedenken. Die boodschappen doen voor elkaar. Die taart bakken als attentie om te laten zien dat ze elkaar niet kwijtraken. Die elkaar in een Whatsapp-groep steunen. Kinderen die tekeningen maken voor de oude buurvrouw, die vervolgens stoepkrijt cadeau geeft, waardoor de straat verandert in een felgekleurd tekenparadijs.

Zo kan ik nog wel even doorgaan.

Deze duizenden kleine acties van vriendelijkheid, onderlinge bekommerning, verschilligheid en saamhorigheid zijn het weefsel voor veerkrachtige buurten. Als er één les getrokken kan worden uit deze crisistijd, dan is het wel dat er altijd en overal de kracht van gemeenschappen in buurten latent aanwezig is. Ook in buurten waar je het eigenlijk niet verwacht had. En ze bewijzen te meer dat collectieve veerkracht in een buurt altijd klein begint met contact tussen burens.

Dit artikel is ontstaan naar aanleiding van een Webinar over veerkrachtige buurten, dat ik op uitnodiging van organisatieadviesbureau Haagse Beek in april 2020 heb gegeven.

Mijn leidraad daarvoor waren vier vragen:

1. Wat zijn kenmerken van veerkrachtige buurten?
2. Hoe ontstaan ze en wat krijgen ze voor elkaar?
3. Hoe kun je als gemeente, woningcorporatie of andere publieke/maatschappelijke organisatie veerkracht in buurten op gang brengen en versterken?
4. Hoe kun je als gemeente of woningcorporatie veerkracht in buurten om zeep helpen?

Deze vier vragen hebben één gemeenschappelijke noemer: alle antwoorden vragen om de kunst van het kleine kijken.

Wat zijn kenmerken van veerkrachtige buurten?

Veerkrachtige buurten hebben een heleboel gemeenschappelijke kenmerken. Ik noem er vijf.

1. Veerkrachtige buurten bestaan uit diverse sterke en open gemeenschappen

Het begint met mensen die elkaar rondom een passie, verlangen, probleem of idee vinden en daar gezamenlijk in optrekken/werk van maken. En dat hoeft niet de agenda van de gemeente te zijn en is het 9 van de 10 keer ook niet. Ik heb hele buurttransformaties gezien, die gestart zijn met een haak- en breiclub.

De mensen in de verschillende gemeenschappen hebben onderling contact. Het zijn geen gesloten systemen. Als er iets in de buurt/met de buurt gebeurt, weten ze elkaar te vinden. In dorpen zie je dat vanzelfsprekend veel vaker dan in stadswijken/buurtten.

Een actief lid van de voetbalvereniging doet ook mee met het bouwen van carnavalswagens of het runnen van het dorps huis. En 'open' betekent dat er altijd mensen bij kunnen aansluiten, dat het geen naar binnen gerichte, gesloten (werk)groepen zijn.

2. Bij veerkrachtige buurten zijn bewoners altijd in de lead

Bewoners maken zelf hun buurt. Ze zijn de initiatiefnemers van dat wat er gebeurt en blijven ook aan het roer staan als er een organisatie of instantie partner is of wordt. Het is dus iets anders dan participatie. Een instantie van buiten de buurt – welke dan ook – participeert vaak in wat bewoners en hun gemeenschappen zelf aan het doen zijn. Maar als instantie ben je nooit het middelpunt.

3. Veerkrachtige buurten maken optimaal gebruik van de kwaliteiten van de buurt

In de jaren 80 hebben John McKnight en Jody Kretzmann, wetenschappers en grondleggers van ABCD (Asset Based Community Development), onderzoek gedaan in 300 buurten van 20 verschillende steden. Ze hebben toen 3000 gesprekken gevoerd met buurtmakers. Met als centrale vraag: wanneer was je gemeenschap op z'n best en waardoor kwam dat? Uit dat onderzoek kwamen vijf bouwstenen bovendien waar alle gemeenschappen gebruik van maakten. Op basis daarvan hebben McKnight en Kretzmann de community building aanpak ABCD Asset Based Community Development ontwikkeld. De vijf ABCD-bouwstenen voor veerkrachtige buurten zijn

1. de vaardigheden en kwaliteiten van bewoners (iedereen heeft iets te bieden, 'focus on what's strong, not what's wrong');
2. de informele en formele onderlinge verbanden, die voor bewoners zélf belangrijk zijn, van straatgemeenschappen tot lokale verenigingen;
3. de fysieke en economische kwaliteiten van een buurt, plekken waar mensen bij elkaar komen, parken, ontmoetingscentra, winkels, lokale bedrijvigheid en zzp'ers;
- 4 de geschiedenis en gedeelde verhalen van de buurt;
5. de mogelijkheden van publieke en private instanties en non profitorganisaties als partners van buurtgemeenschappen.

Uit hun onderzoek kwam ook naar voren dat je bijna niets van buiten hoeft in te vliegen in een buurt om verbeteringen voor elkaar te krijgen. Alles is er al, je hoeft het alleen zichtbaar te maken en aan elkaar te verbinden.

4. Persoonlijke relaties en vriendschappen zijn het weefsel van veerkrachtige buurten

Veerkrachtige gemeenschappen bestaan uit een sterk en beweeglijk weefsel van relaties, vriendschappen en netwerken. Meestal heel onspectaculair en nooit als project. Er hoeft geen formele, georganiseerde structuur aanwezig te zijn om als buurt toch sterk en veerkrachtig te zijn. Want het doorstaan van zware stormen vraagt om meer dan werkgroepen. Bijvoorbeeld dat mensen elkaar weten vast te houden als ze in het oog van de orkaan zitten.

Veerkrachtige buurt hebben vaak ook een gezamenlijke identiteit, het gevoel bij elkaar te horen. Bijvoorbeeld rondom de plek waar je woont of rondom een issue/doel dat mensen met elkaar verbindt. Zoals het vergroenen/verduurzamen van je buurt, het optuigen van nieuwe voorzieningen,

onderlinge solidariteit en strijdbaarheid bij aardbevingen, samen een lokaal zorgsysteem opzetten. Of zoals nu als betrokken buurten elkaar tot steun zijn tijdens de coronacrisis.

5. Veerkrachtige buurten beschikken over gemeenschapsbouwers en verbinders

In alle sterke buurten vind je verbinders en community builders. Verbinders met een eigen sterk netwerk van relaties, mensen met wie je graag samen optrekt, die nieuwe mensen welkom heten. En community builders, die linken leggen tussen mensen en ideeën en initiatieven, die mensen aanmoedigen om zich in te mengen en werk te maken van hun ideeën. Die op allerlei lagen verbanden leggen, binnen en buiten de buurt. Zonder eigen agenda, zonder zelf centraal te staan, redder te willen zijn of zelf problemen te willen oplossen. Altijd met de intentie om de buurtgemeenschappen sterker te maken en erop uit zijn dat er meer relaties en vriendschappen in de buurt ontstaan.

Hoe ontstaan veerkrachtige buurten en wat krijgen ze voor elkaar?

Veerkracht ontwikkelen gebeurt niet door het opzetten van zoveel mogelijk activiteiten en projecten. Zeker niet als daar ook nog de doelstelling aan vastgeplakt wordt om er veerkrachtige buurten door te krijgen. Veerkrachtige buurten ontstaan zoals eerder gezegd altijd klein en van binnenuit. Bijv. met een idee en iemand die weet te verbinden. Soms gebeurt het vervolgens vanzelf dat er een beweging ontstaat, dat de verschillende acties en initiatieven een nieuw tapijt vormen, waarop iedereen in de buurt gaat lopen.

Soms blijft het ook bij afzonderlijke initiatieven. Of komt er niets op gang. In dat geval kun je iets hebben aan een community builder van buiten de buurt om bestaande gemeenschapskracht zichtbaar te maken en latente kracht verder te brengen.

In de afgelopen jaren ben ik een aantal keren in schijnbaar hele negatieve en passieve buurten zonder veerkracht als community builder actief geweest. Vaak voor 10 tot 12 maanden. Bij vertrek stel mezelf altijd drie vragen:

1. Vertellen bewoners zelf hun veranderverhaal? Of bellen mensen mij als ze iets willen weten over wat er in de buurt is gebeurd?
2. Kan er iets ergs in de buurt gebeuren zonder dat het iemand interesseert?
3. Kan het gebeuren dat bijv. de gemeente iets in de buurt doet namens of vóór bewoners? In plaats van met of door bewoners? En als dat dreigt te gebeuren, staan er dan mensen op en zeggen 'wacht eens even...'

Als ik vraag één positief kan beantwoorden en de andere twee met nee, dan weet ik dat er iets veranderd is in het weefsel van de buurt en dat er (meer) veerkracht is ontstaan.

Rode Kruislaan Diemen

Een

voorbeeld uit mijn eigen community buildingspraktijk is de Rode Kruislaan in Diemen. Rochdale en gemeente Diemen vroegen mij en mijn collega Irma Vroegop in 2017 om er 10 maanden voor een aantal dagdelen als community builders te werken. De Rode Kruislaan bestaat uit vier flats met zo'n 600 huishoudens, alle woningen zijn van Rochdale. Bij de gemeente en Rochdale stond de buurt te boek als probleebuurt. Anonimiteit, vandalisme, clashes tussen jongere en oudere buurtbewoners, 65 opgehangen camera's, extra inzet politie en stadswachten.

Toen besloten Rochdale, de huurderscommissie Diemen en de gemeente om het over een andere boeg te gooien en een experiment met community building te starten.

Dit deden we als community builders:

- Contact maken met bewoners in lifthallen. Elke week een middag. Mensen leren kennen en vooral te weten komen waar ze van houden. We vroegen niet 'Wat is uw behoefte, wat mist u, wat moet er volgens u in de buurt veranderen?' Maar we vroegen: 'Waar ben je mee bezig, waar houd je van, wat houdt je zo bezig dat je daarvoor in de benen zou willen komen, bijv. als 2,3 andere burens meededen?'
- Mensen bij elkaar brengen, die we leerden kennen. Nieuwsgierige mensen, mensen met de wens om hun burens beter te leren kennen, om zelf iets in hun buurt te doen, mensen met concrete ideeën, mensen met klachten en vage ideeën, initiatiefnemers van kleine burenacties, mensen die zich zorgen maakten. Na 1,5 maand organiseerden we een eerste olopje. Dat was de start van een open Flatmakersgroep met een kern van zo'n 15 mensen, die nu, na drie jaar nog steeds bestaat. De groep bestaat niet uit vergadelaars en plannenmakers, maar uit doeners en initiatiefnemers. Ze komen wel samen, maar doen dat zoveel mogelijk thematisch en informeel. Ze leggen op tafel wat

hen bezig houdt, wat hun ideeën zijn. En ze houden regelmatig een Pas op de plaats-gesprek: waar staan we nu, wat moeten wij anders/meer doen, wie missen we etc.

- Bewoners met ideeën ondersteunen bij het voor elkaar krijgen daarvan. Zoveel mogelijk zonder plan, en zoveel mogelijk met tryouts en in relatie met andere bewoners. Gewoon een flyer maken en aan de slag gaan, vanuit de stellige overtuiging dat twee mensen een groep zijn.
- Issues en verlangens in de buurt helpen verder brengen. Zoals het verlangen naar een leuke, levendige, harmonische zomer in de Rode Kruislaan. Een grote groep mensen, flatmakers en andere bewoners, jong en ouder, wijkagenten, buurtsportwerkers, burgemeester, sociaal beheerders brachten we in het voorjaar 2017 bij elkaar om te verkennen wat ze met hun verlangen wilden. Er ontstonden allerlei ideeën voor initiatieven waar bewoners direct na de bijeenkomst werk van gingen maken. Zoals het organiseren van huttenbouwdagen, kortere lijntjes met stadswachten en politie, workshop omgaan met moeilijke situaties, voetbalwedstrijd, opblaaszwembadjes vullen door de brandweer, gym op het gras etc. Bij alle initiatieven ging het ook om de vraag: voor wie is dit ook leuk/belangrijk/niet te missen, die er nu niet bij zijn.

Mensen vonden elkaar in allerlei initiatieven en in de gewaarwording dat zij hun eigen buurt kunnen maken en verbeteren.

10 maanden bewust bouwen aan veerkracht en sterke gemeenschappen had veel impact op de buurt.

De sfeer in en om de flats was veranderd van naargeestig naar positief. Er was minder vandalisme en de huurdersvereniging had weer moed gekregen in de toekomst. Flatmakers voelen zich verantwoordelijk voor elkaar en voor de buurt. Er waren nieuwe contacten en vriendschappen op gang gekomen tussen nieuwkomers en oudere bewoners, wat daarvoor bijna ondenkbaar was. Jongeren werden ingebonden in buurtactiviteiten. Mensen in andere buurten van Diemen praatten voor het eerst positief over de RKL en vol bewondering wat RKL bewoners voor elkaar kregen. Flatmakers gaven en geven workshops aan ambtenaren over wat voor hen belangrijk is in de samenwerking. Ook organiseerden ze een 'Flatup' (MeetUp dus) voor mensen uit het hele land om over het veranderproces in hun buurt te vertellen. En ze geven workshops op landelijke conferenties en ontvangen inmiddels gasten uit verschillende landen, zoals de VS, Noorwegen en Duitsland.

Het verhaal van de Rode Kruislaan laat zien dat latente veerkracht in buurten soms tot leven moet worden gebracht en continu onderhouden worden. Door bewoners, samen met community builders van binnen of buiten de buurt, die in opdracht en in het tempo van de buurt werken.

Hoe kun je als gemeente/corporatie veerkracht in buurten op gang brengen/ondersteunen? Tips en lessen van de Rode Kruislaan

- Toegewijde tussenwerkers, die de buurtgemeenschappen centraal stellen in hun werk, overbruggers tussen buurt en instanties. In Diemen waren dat Ben Schroevers, beleidsmedewerker van de gemeente Diemen en Sandra Kuijpers, sociaal beheerder van Rochdale .
- Rugdekking, ruimte en vertrouwen van vaandeldragers. In Diemen waren dat Hester van Buren, directeur/voorzitter Raad van Toezicht Rochdale en Eric Boog, Burgemeester Diemen. Ze zagen community building niet als een ‘sociaal project erbij’, maar als startpunt en middel voor radicale veranderingen in de buurt. Ook namen ze serieus wat de flatmakers deden, stelden hun agenda centraal in plaats van de eigen agenda.
- Onbureaucratisch ritselen (zie ook [‘Ritselmanagement voor Dummies’](#) van Gerlinda Tijhuis): flexibel schakelen, meebewegen en snelle acties ondernemen om ideeën en initiatieven van flatmakers van de Rode Kruislaan verder te brengen. Erbij zijn, ook bij feestjes die de flatmakers gingen vieren. Voor de nodige randvoorwaarden zorgen, zoals pragmatisch een klein hok beschikbaar stellen voor een speelgoeduitleen van bewoners. Jongerenwerkers die oudere bewoners coachten bij jongerenactiviteiten in plaats van zelf activiteiten te organiseren. Openbare ruimteprojecten die niet volgens participatieplan gingen, maar waar bewoners het initiatief konden nemen. Stadswachten die meer in afstemming met bewoners gingen werken. Een podium bieden aan de ervaringen van de flatmakers, workshops aan ambtenaren mogelijk maken. Meewerken op allerlei gebieden en levels. Met als adagium: niets doen zonder flatmakers en altijd aansluiten bij wat er al is in de buurt.
- Investeren in de sociale infrastructuur van de flatmakers: zoals een buurtkamer als ontmoetingsplek mogelijk maken, ook na afloop van de 10 maanden in een community builder investeren, handgeld mogelijk maken. Daar hoort ook bij om meer aanbodgericht te werken in

plaats van vraaggericht. Dat wil zeggen het aanbod van flat- en buurtmakers centraal stellen. En het frame loslaten van zwakke probleemwijken en hulpeloze bewoners.

- Continu blijven werken aan de interne verandering van gemeentegericht naar buurt- en gemeenschapsgericht werken. Werkprocessen aanpassen, ook bij de afdelingen openbare ruimte, ruimtelijke ordening, veiligheid, sociaal domein, vergunningen etc.

Daarnaast zou het helpen als de huidige gemeentelijke ondersteuningsinfrastructuur vernieuwd zouden worden. We hebben in Nederland de meest uitgekende en fijnmazige ondersteuningsstructuur voor vrijwilligers en mantelzorgers. Ook hebben gemeenten in de afgelopen jaren miljoenen geïnvesteerd om nieuwe participatieprocessen en –structuren te ontwikkelen voor meer participatieve lokale democratie. Elke zich respecterende gemeente heeft inmiddels beleid voor het ondersteunen van maatschappelijke initiatiefnemers zodat ze niet meer van het kastje naar de muur gestuurd worden. Wil je buurten de ruimte geven om meer veerkracht te ontwikkelen heb je naast al deze verworvenheden nog een nieuw ondersteuningsinfrastructuur nodig: namelijk voor het versterken van collectieve kracht, gemeenschapskracht in buurten. Bijvoorbeeld op basis van met behulp van de eerder genoemde kenmerken van veerkrachtige buurten. Dat is iets wezenlijks anders dan beleid voor het ondersteunen van vrijwilligers.

En een laatste tip: haal het werken aan veerkrachtige gemeenschappen uit de hoek van het sociaal domein. Zie het als doel bij alles wat er beleidsmatig, strategisch of probleemoplossend nodig geacht wordt. Als basis voor het hele bestuurlijke handelen, zoals hoogleraar bestuurskunde Mark van Twist al 13 jaar geleden in zijn rapport voor de Vereniging van bestuurskundigen en Vereniging van gemeentesecretarissen al zei: *“Een gemeente bestaat uit gemeenschappen en niet alleen uit het gemeentehuis. Bestuurskracht moet daarom gericht zijn op het vergroten van de kracht van de gemeenschappen en van daaruit pas op het bestuur en de ambtelijke organisatie.”*

Hoe kun je als gemeente, corporatie of welzijnsorganisatie veerkracht in buurten om zeep helpen?

- Het werken aan veerkracht als project en als participatieproject zien in plaats als iets dat doorlopend moet gebeuren. Er alleen werk van maken als het slecht gaat in een buurt of als er een gemeentelijke agenda is die dat nodig heeft.
- Bewoners als consument, klant, cliënt, participant, vrijwilligers zien in plaats van als stad-, buurt-of flatmakers . Als ontvangers van oplossingen van buiten de buurt in plaats van als dragers van oplossingen. Alleen vragen naar waar mensen behoefte aan hebben.
- Bij alle acties en initiatieven die er gebeuren, het logo als gemeente, woningcorporatie of welzijnsorganisatie als afzender gebruiken. Dat onteigent en geeft bewoners de rol van uitvoerders in plaats van initiators en eigenaren.
- Plannen maken zonder bewoners en op basis van een probleemgerichte analyse.

Wie er meer over wil weten: er is een wild pamfletje beschikbaar **How to kill community building**, met 17 tips hoe je community building principes zo kunt verdraaien, naar je hand zetten en institutionaliseren, dat je van alles krijgt... maar geen open en veerkrachtige buurtgemeenschappen.

Samenvattend: zijn veerkrachtige buurten toeval of maakbaar?

Collectieve veerkracht is in alle buurten latent aanwezig en ontstaat van binnenuit een buurt en begint met contact tussen burens. Een veerkrachtige buurt heeft een rijke sociale infrastructuur die gemaakt wordt door bewoners en die zich kenmerkt door persoonlijke relaties, het volop benutten van de kwaliteiten die er in een buurt zijn en de aanwezigheid van diverse open gemeenschappen. Latente veerkracht in buurten moet soms tot leven worden gebracht en onderhouden worden. Daar kunnen losmakers, community builders van binnen of buiten de buurt behulpzaam zijn, die in opdracht en in het tempo van de buurt werken.

Het op gang brengen en versterken van veerkrachtige buurten is geen kwestie van grote campagnes, maar van klein kijken, aansluiten bij wat er is, bewoners ruimte geven voor hun eigen oplossingen, de pet van bewoner op zetten en participatieladders in de schuur laten staan.

Birgit Oelkers, april 2020

www.planenaanpak.nl